

Csontos László 1953–1997

Csontos László kollégánk, tanárunk és barátunk emlékének adózunk a Közgazdasági Szemle e számában. Látszólag keveset hagyott hátra: könyvet nem írt, tanulmányainak száma csekély, tanítványai még keveset bizonyítottak. Kortársai számára azonban megkerülhetetlen tekintély, a fiatalabbaknak pedig meghatározó viszonyítási pont. A legnagyobbak egyike a pályatársak közül. Mintha mindenhez értett volna: logikához, ismeretelmélethez, erkölcsfilozófiához, társadalombölcselethez, szociológiához, közgazdaságtanhoz, matematikai statisztikához.

Alapvetően mégis közgazdász volt. Így jegyezte cikkét a HVG Vélemények rovatában, ezt mondta róla a Budapesti (akkor még Marx Károly) Közgazdaságtudományi Egyetem (amikor diplomát kapott 1977-ben és amikor megvédte doktori értekezését 1982-ben), a University of Connecticut (amikor Ph.D. fokozatot ítelt neki 1993-ban) és a Közép-Európai Egyetem is (amikor a közgazdaságtan professzorává nevezték ki 1996-ban). Szociológus is volt. Ezt az Eötvös Loránd Tudományegyetem ismerte el diplomával 1980-ban, majd később a BKE Szociológia Tanszéke (ugyancsak kinevezés formájában 1994-ben). Végül, művelte a politikatudományt is, hiszen 1994-től a Közép-Európai Egyetem Politikatudományi Tanszékének volt a tanára. Pályáját azonban filozófusként kezdte, ahogy azt első publikációi is mutatják. Egyszerűen azért, mert közgazdászként, szociológusként vagy politológusként nem nagyon tehetett mást. Pályára lépésének idejére a hagyományos marxizmus dominanciája a kontinentális társadalomtudományokban már olyan – távolról sem ideológiai, hanem – merőben ismeretelméleti károkat okozott, amelyre gyakorlatilag csak két válasz volt lehetséges. Vagy mindenestül elfordulni a társadalomelmélettől, és tisztán empirikus munkát végezni (amit az amerikai típusú szo-

ciológia, illetve – különösen minálunk – a szociologizáló, esettanulmány-író közgazdaságtan térhódítása jelzett), vagy a módszertani individualizmus szellemében lefolytatni azt az ismeretelméleti vitát, amely a nyolcvanas évek közepére teljesen átrajzolta a társadalomtudományok térképét (mellékesen megreformálva magát a marxizmust is). Csontos ez utóbbit választotta: közgazdászként és szociológusként episztemológiai kérdésekről írt disszertációt, ezt tanította éveken át az egyetemen, és erről értekezett azokban a bevezetőkben, amelyeket klasszikus társadalomelméleti művekhez írt.

Az ilyesmi persze kitolja az önálló kutató munka kezdetét. Nem lehet addig hiteles válaszokat adni a társadalom kérdéseire, amíg nem tisztáztuk a kérdések felvetésének, a fogalomalkotásnak és a magyarázatok felépítésének szabályait. Ez nem probléma – mondjuk – egy amerikai közgazdásznak vagy ökonometrikusnak. Az ő diszciplinájuk mintegy hallgatólagosan közvetíti a szóban forgó ismeretelméleti elveket. A hetvenes évek kontinentális szociológiájában, különösen a világtól elszigetelt, a tudományos vitákat cenzúrával elfojtó Magyarországon azonban mindez másképp volt.

A következő lépés pedig még mindig tisztán teoretikus. Az ismeretelmélet még nem társadalomelmélet. Csontos, az irányzat úttörőjeként, kortársait évekkal megelőzve fordult a racionális döntések elmélete felé. 1985-ben és 1986-ban tartott két szemináriumának anyaga – *Szituációs-logikai modellek a társadalomtudományokban*, valamint *A közjavak problémája és a kollektív cselekvés elmélete* – kéziratosszerű formájában tucat-szám keringett a városban, követőket toborozva és iskolát teremtve. A lemaradás a kontinentális iskoláktól egészen csekély, másutt szintén csak az évtized közepén indultak efféle kurzusok. Innen pedig a továbblépés a mikroökonómia felé már egészen természetes. (Részben éppen a közgazdaságtan minél tökéletesebb elsajátítása érdekében ment el Csontos 1988-ban Amerikába.) A racionális döntések modellje olyan elméleti alapot teremt, amelyről kiindulva már azonos nyelven tárgyalhatók a közgazdaságtan, a szociológia, a politikaelmélet és még egy sor más társadalomtudományi diszciplína hagyományos problémái. Végre valóban aktuális társadalmi problémákkal tudott foglalkozni. A politikai légkör is gyökeresen más lett, mire 1994-ben hazatért Amerikából. A járadékszerzésről, a fiskális illúziókról, a privatizációról, a jegybank szerepéről, a tandíjreformról jelentek meg írásai, de most már nem csak a szakajtóban. Mindezek mellett, a legnagyobb hazai bank elnöki tanácsadója is volt. A befejezésre azonban már nem marad idő. 44 évesen halt meg.

Az alábbi írások szerzői tisztelettel ajánlják tanulmányaikat emlékének.

Csontos László írásai

1979

A XVIII. századi brit morálfilozófia antológiája. Világosság, 20. évfolyam, 1. sz. 47–51. o.

1982

Előszó az Olson, M.: *A kollektív cselekvés logikája* című kötethez. Művelődési Minisztérium.

1984

Előszó a Hirschman, A. O.: *Kivonulás, tiltakozás, hűség* című kötethez. Művelődési Minisztérium.

Előszó a Munkamegosztás – kooperáció – technika című kötethez. Művelődési Minisztérium.

1986

Előszó a Popkin, S.: *Racionális paraszt* című kötethez. Művelődési Minisztérium, Budapest.

Előszó Durkheim, É.: *A társadalmi munkamegosztásról* című kötetben Szociológia Kutató Intézet, Budapest.

1987

Előszó az Olson, M: A nemzetek felemelkedése és bukása című kötethez. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest.

1989

Utószó a Weber, M.: A politika mint hivatás című kötethez. Művelődéskutató Intézet, Budapest. Szociológiai történeti szöveggyűjtemény. Szerkesztette: Csontos László MKKE, Budapest

1991

On Rat Races, Rate Busters, Output Restriction, and the Informal Organization of Firms. Working Paper 91-9901, Department of Economics, University of Connecticut.

1992

The Doctrine of Internal Relations and the Labor Theory of Value. Working Paper at the University of Connecticut.

1993

Inside the Black Box of the Firm: The Economics of Internal Organization. Ph.D. disszertáció, University of Connecticut.

Max Weber on the Methodological Foundations of Economic Theory. Working Paper 93-992, Department of Economics, University of Connecticut.

Optimization, Rule-Following, and the Methodology of Situational Analysis. (Társszerző: *Richard N. Langlois.*) Megjelent: *Gustafsson, B.–Knudsen, C.–Mäki, U.* (szerk.): *Institutions and Economic Methodology.* London, Routledge.

The Leontief Production Function as a Limiting Case of CES. (Társszerző: *Subhash C. Ray.*) *Indian Economic Review*, 27. évfolyam, 2. sz.

1994

Szemponatok a privatizáció és a hierarchikus gazdasági szervezetek belső szerkezetének változásai közti összefüggések tanulmányozásához. *Szociológiai Szemle*, 4. sz. 83–95. o.

1995

Fiskális illúziók, döntésmélet és az államháztartás reformja. *Közgazdasági Szemle*, 12. sz. Angolul: *Fiscal Illusions, Decision Theory, and Public Sector Reform.* *Acta Oeconomica*, 47. évfolyam 3–4. sz.

1996

Adótudatosság, fiskális illúziók és a jóléti rendszer reformja. (Társszerzők: *Kornai János és Tóth István György*) Megjelent: *Andorka Rudolf–Kolosi Tamás–Vukovich György* (szerk.): *Társadalmi riport.* Társi, Budapest. 238–271. o.

Az állam és polgárai: Fiskális csapdák és államháztartási reform az átmeneti gazdaságban. (Társszerző: *Tóth István György*), Társi, kutatási beszámoló.

Az állampolgár, az adók és a jóléti rendszer reformja. (Társszerzők: *Kornai János és Tóth István György.*) *Századvég*, 2. sz. 3–28. o. Angolul megjelent: *Tax-Awareness and the Reform of the Welfare State.* Discussion Paper 1787, Harvard Institute of Economic Research, Cambridge, Mass.

Fiskális járadékszerzés és államháztartási reform. *Európa Fórum*, 6. évfolyam, 2. sz. 37-54. o. Subjectivism and Ideal Types: Lachmann and the Methodological Legacy of Max Weber. Megjelent: *Koppl, R.–Mongioli, G.* (szerk.): *Methodological Issues in the Subjectivist Paradigm: Essays in Memory of Ludwig Lachmann.* London, Routledge.

Túl jön és rosszon: a racionális döntések elméletének recepciója Magyarországon. *Közgazdasági Szemle*, 4. sz.

Mire szolgál és mit jelent a jegybank függetlensége? *Beszélő*, III. folyam, 1. évfolyam, 5. sz.

1997

OTKA-zárójelentés a Hierarchikus gazdasági szervezetek gazdaságszociológiai vizsgálata című kutatáshoz. Kézirat.

Nyugdíjfinanszírozási rendszerek. Beszélő, III. folyam, 2. évfolyam, 1. sz.

A politika tanulmányozása és a közgazdaságtan. Közgazdasági Szemle, 7–8. sz.

Az ezredvégi nagy borzongás. (Társszerző: Király Júlia és László Géza). Közgazdasági Szemle, 7–8. sz.

Elfajzott-e a pénzügyi rendszer? (Társszerző: Király Júlia és László Géza). Beszélő, III. folyam, 2. évfolyam, július.

Fordítások

Bertalan László (szerk.) [1987]: Magyarázat, megértés és előrejelzés. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest.

Hirschman, A. O. [1984]: Kivonulás, tiltakozás, hűség. Művelődési Minisztérium; [1996]: Osiris, Budapest.

Olson, M. [1982]: A kollektív cselekvés logikája. Művelődési Minisztérium; [1997]: Osiris, Budapest.

Popkin, S. [1986]: Racionális paraszt. Művelődési Minisztérium, Budapest.

Simon, H. A. [1982]: Korlátozott racionalitás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

Stigler, G. J. [1990]: Piac és állami szabályozás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.